

# НОРМА МАСЛАХАТЧИ

## ҲУҚУҚ СОЛИҚЛАР БУХГАЛТЕРИЯ

2005 йил июлдан чиқа бошлаган

ОЛИЙ МАЖЛИС ҚОНУНЧИЛИК ПАЛАТАСИДА

## ДЕПУТАТЛАР ҚОНУН ЛОЙИҲАЛАРИНИ ИККИНЧИ ЎҚИШДА КЎРИБ ЧИҚДИЛАР

6-7 июнь кунлари Қонунчилик палатасининг навбатдаги мажлиси бўлиб ўтди. Депутатлар иккинчи ўқишда бир қатор қонун лойиҳаларини кўриб чиқдилар.

«Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш, шунингдек айрим қонун ҳужжатларини ўз кучини йўқотган деб топиш тўғрисида»ги қонун лойиҳаси депутатлар корпусининг лоҳидаэътиборини тортди. Бу қонун лойиҳаси тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини янада мустаҳкамлаш ҳамда уларга нисбатан қўлланиладиган жавобгарлик чораларини либераллаштириш мақсадида ишлаб чиқилганлиги билан боғлиқдир.

Чунончи, «Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида»ги, «Стандартиштириш тўғрисида»ги, «Маҳсулотлар ва хизматларни сертифицилаштириш тўғрисида»ги, «Биржалар ва биржа фаолияти тўғрисида»ги, «Истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги қонунларга, Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги, Хўжалик процессуал, Божхона, Солиқ кодексларига ва мамлакатимизнинг бошқа қонун ҳужжатларига туза-тишлар киритилмоқда.

Хусусан, қонун лойиҳасида юридик шахслар учун солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисоблаш билан боғлиқ бўлмаган молиявий санкцияларни бекор қилиш, айна бир вақтнинг ўзида тақрорий қоидабузарлик учун хўжалик юритувчи субъектларнинг мансабдор шахсларига нисбатан маъмурий жавобгарлик чораларини икки баравар ошириш, шунингдек божхона назоратининг охириги муддати уч йил билан чеклаш ҳамда товарлар божхона тозаловидан ўтказилган вақтдан бошлаб бир йил ўтгандан кейин

божхона тўловларини кўшиб ҳисоблашни тақиқлашни назарда тутадиган ўзгартиш ва қўшимчалар киритилмоқда.

Мажлисида «Олий малакали илмий ва илмий-педагогик кадрларни тайёрлаш ҳамда аттестациядан ўтказиш тизими янада такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартишлар киритиш тўғрисида»ги қонун лойиҳаси кўриб чиқилди.

Ҳужжатда умумқабул қилинган халқаро талаблар ва андозаларга мувофиқ диссертация ҳимоя қилиш ва фан доктори илмий даражасини бериш бўйича олий ўқув юртидан кейинги таълимнинг бир босқичли тизимини жорий этиш назарда тутилмоқда.

Инсон ҳаёти ва соғлиғи, юридик, жисмоний шахслар ҳамда давлатнинг мол-мулки хавфсизлигини таъминлашга, табиий атроф-муҳитни муҳофаза қилишга, маҳсулотлар, ишлаб чиқариш жараёнлари, хизматлар, менежмент тизимлари, ходимларнинг норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларига мувофиқлигини тасдиқлашга қаратилган «Мувофиқликни баҳолаш тўғрисида»ги қонун лойиҳаси кун тартибидеги кейинги масала бўлди. Мазкур қонун лойиҳалари ҳар томонлама моддама-модда муҳокама қилингандан кейин Қонунчилик палатаси томонидан қабул қилинди.

7 июнь куни Қонунчилик палатасининг депутатлари иккинчи ўқишда иккита қонун лойиҳасини кўриб чиқдилар.

«Одамнинг иммунитет танқислиги вируси келтириб чиқарадиган касаллик (ОИВ инфекцияси)



тарқалишига қарши курашиш тўғрисида»ги қонун лойиҳасини муҳокама этиш чоғида одамнинг иммунитет танқислиги вируси (ОИВ) келтириб чиқарадиган ОИТС касаллиги ҳозирги вақтда барча мамлакатлар учун глобал муаммага айлангани қайд этилди.

Халқаро тажрибани ҳар томонлама таҳлил қилиш ўтган давр мобайнида ОИВ инфекцияси тарқалишига қарши курашиш масаласига ёндашувлар кескин ўзгарганлигини кўрсатмоқда. Бу ушбу соҳадаги муносабатларни тартибга солувчи амалдаги қонунни янада такомиллаштириш зарурлигини белгилаб берди. Амалдаги қонунда ОИВ инфекцияси тарқалишига қарши курашиш бўйича тадбирларни мувофиқлаштирувчи Республика комиссияси фаолияти, унинг ваколатлари, уни ташкил этиш тартиби ҳуқуқий тартибга солинмаган.

Шунингдек, мажлисида нефть қувурларига, газ қувурларига рухсатсиз уланиш йўли билан ўғирлик содир этганлик, уларга шикаст етказганлик ва уларни яроқсиз ҳолга келтирганлик учун жавобгарлик, шу жумладан жиноий жавобгарлик белги-ланиши назарда тутилган қонун лойиҳаси кўриб чиқилди.

Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ўз ваколатига тааллуқли бошқа масалаларни ҳам кўриб чиқди.

**Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Ахборот хизмати материали асосида тайёрланди.**

ҚОНУНЧИЛИКДАГИ ЯНГИЛИКЛАР

## ЯНГИ ҲУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

Тақдим этилаётган, шунингдек сўнгги пайтда қабул қилинган бошқа ҳужжатларнинг тўлиқ матни билан [norma.uz](http://norma.uz) сайтида танишиб чиқишингиз мумкин.



### ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ ЖАҲОН ТИЛЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ – БАЗАВИЙ МУАССАСА

Президентнинг 23.05.2013 йилдаги ПҚ-1971-сон қарори билан Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети чет тиллари бўйича узлуксиз таълим тизимининг республика базавий таълим ва илмий-методик муассасаси этиб белгиланди.

Унга юқори малакали ўқитувчиларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ҳамда малакасини ошириш; давлат таълим стандартлари, ўқув режалари ва дастурларини, ўқув ҳамда ўқув-методик қўлланмаларни ишлаб чиқиш ва такомиллаштириб бориш; чет тилларини ўқитишнинг замонавий услубларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш вазифаси юклатилди.

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети ҳузурида Чет тилларини ўқитишнинг инновациявий методикаларини ривожлантириш республика илмий-амалий маркази ташкил этилади.

Қарор билан 2013/2014 ўқув йилида Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетига қабул квоталари:

бакалаврлар тайёрлаш бўйича 1 350 киши, шу жумладан давлат грантлари бўйича – 385 киши;

магистрларни тайёрлаш бўйича – 131 киши, шу жумладан давлат грантлари бўйича – 19 киши этиб белгиланди.

Ҳужжат билан чет тилларни ўрганиш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш доирасида давлат таълим муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш учун Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланадиган рўйхатлар бўйича олиб қилинадиган компьютер техникаси, махсус асбоб-ускуна ва инвентарлар 2017 йилнинг 1 январигача божхона тўловлари (божхона расмийлаштируви йиғимларидан ташқари) тўлашдан озод қилинди.

### SPEAK ENGLISH! – YES!

Вазирлар Маҳкамасининг 24.05.2013 йилдаги 141-сон қарори билан Ҳукуматнинг айрим қарорларига уларни Президентнинг «Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорига (10.12.2012 йилдаги ПҚ-1875-сон) мувофиқлаштириш мақсадида ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди.

Умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълими таълим муассасалари учун дарсликлар ва ўқув-методик комплексларни ишлаб чиқиш учун муаллифлар таркибини танлаб олиш ва тасдиқлаш тартиби тўғрисида низом (ВМнинг 22.11.2004 йилдаги 548-сон қарорига 3-илова) хорижий тилларни ўрганиш учун ўқув адабиётлари яратиш ва уларни модернизация қилиш бўйича муаллифлар гуруҳларини шакллантириш ва тасдиқлаш тартиби билан тўлдирилди. Унга танлов асосида танлаб олиш натижаларини эътироф этиш ва тақрорий танлов асосида танлаб олиш тартибини белгиловчи меъёрлар киритилди.

Умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълими таълим муассасалари учун дарсликлар ва ўқув-методик комплексларни танлов асосида танлаб олиш тартиби тўғрисида низомга (ВМнинг 22.11.2004 йилдаги 548-сон қарорига 4-илова) киритилган қўшимчалар билан «ўқув адабиёти макети», «ўқув адабиётининг асл нусхаси-макети», «нашр», «қайта нашр қилиш» тушунчалари киритилди.

Ҳужжат билан бошқа бир қатор ўзгартиришлар киритилди.

Вазирлар Маҳкамасининг 27.05.2013 йилдаги 143-сон қарори билан 2013–2016 йилларда таълим муассасаларининг чет тиллари кабинетларини замонавий ахборот-коммуникация, ўқитишнинг техник воситалари ва анжомлари билан жиҳозлашни (қўшимча жиҳозлашни) жадаллаштириш Дастури тасдиқланди. У кабинетларни замонавий ахборот-коммуникация, ўқитишнинг техник воситалари ва анжомлари билан жиҳозлаш нормативларини ўз ичига олган. Чунончи, 1–4-синфлар учун чет тилини ўрганиш кабинетига ўқитувчи учун компьютер, 2 та динамик, 2 та оптик сичқонча, видеопроектор, видеопроектор учун винил экран, компьютер учун DVD-магнитола, ўқув-кўргазмалар қўлланмалар, электрон доска; 5–9-синфлар учун – ўқитувчи учун компьютер ва принтер, ўқувчилар учун компьютерлар, дастурий таъминот, стабилизатор бўлиши керак.

Дастурни молиялаштиришнинг асосий манбалари Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан ташқари Таълим ва тиббиёт муассасаларини реконструкция қилиш, мукамал таъмирлаш ва жиҳозлаш жамғармаси ҳамда Олий таълим муассасалари-

2-бетда





## МУНДАРИЖА:

– «Шахсий кабинет» менга нега керак?..

– Электр ҳақини электрон шахсий кабинетдан тўласа бўлади

– Директор устидан шикоят қилгандик – ўзимизни жазолашди

– Бузилган уй учун компенсация масалалари

– Квартирадаги улушингиз...

## Шахсий тажриба



# «ШАХСИЙ КАБИНЕТ» МЕНГА НЕГА КЕРАК?..\*\*

**Электр учун қанча ҳақ тўлашингиз кераклигини, бу борада қарзингиз бор-йўқлигини билмоқчимисиз? Сизни тўловларингиз касса орқали тегишли ҳисобварақларга бориб тушган-тушмаганлиги, ҳисоб-китоб чоғида ҳаммасини эътиборга олган-олмаганлигингиз қизиқтираяптими? Ана шундай саволларга вақтида жавоб олиш, энг муҳими электр энергияси истеъмолчиларининг хабардорлик даражасини ошириш ва тўловлар тизимини такомиллаштириш мақсадида «Ўзбекэнерго» давлат-акциядорлик компанияси «Электр ҳисоби» тизимини жорий этди. Мазкур тизим қандай ишлаётганлигини муҳбиримиз ўз тажрибасида синаб кўрди. Унинг бу тажрибаси газетхонларимиз учун ҳам фойдали бўлса керак деб умид қиламиз.**

Энг аввало, дастур ижодкорлари мазкур тизимдан фойдаланувчиларга қандай афзалликлар ваъда қилаётганликларига эътибор қилайлик. «Электр ҳисоби» тизимидан фойдаланиш орқали сиз:

- электр энергияси учун ҳақ тўлашда қулайликка эга бўласиз;
- тўлов ҳисоб-китоб варағига келиб тушганлигидан СМС-хабар орқали дарҳол воқиф бўласиз;
- тўлов ҳужжатларини (квитанцияларни) тўлдириш ташвишидан қутуласиз;
- абонент ҳисоб-китобидаги ҳолат ҳақида тезкор ахборотга эга бўласиз;
- маблағлар сарфиётини, шунингдек электр энергиясининг ҳар кунги ва ойлик сарфиётини назорат қилиб бориш имкониятига эга бўласиз;
- тармоқдаги носозлик ёки электр вақтинча ўчиб қолганда чақирувингизга кўра таъмирлаш гуруҳи етиб келишига эришасиз;
- энергия ўтказиш (сотиш) корхо-

налари билан ҳисоб-китоблар очиқ-ошкоралигидан баҳраманд бўласиз.

Дастурнинг сервис хизматларидан эмин-эркин фойдаланиш учун туман электр таъминоти корхонасида (ТЭТК) мобил телефонингизнинг рақамини қайд эттиришингиз лозим.

[uzbekenergo.uz](http://uzbekenergo.uz) сайтида «Interaktiv xizmatlar», «Iste'molchilar uchun xizmatlar» (унда биз учун «Maishiy iste'molchilar», хўжалик юритувчи субъектлар учун эса «Yuridik iste'molchilar»га ҳавола бор) бўлимида Йўриқнома билан танишгач, Юнусобод туман электр таъминоти корхонасига бориб учрашдим. Технология ютуқларидан баҳраманд бўлиш истагидагиларни қабул қилиш учун бу ерда муайян вақт белгилаб қўйилмагани, гапнинг рости, мени қувонтирди. Мобил телефонингиз рақамини кассада қайд эттириш билан исталган вақтда бу йўналишдаги илғорлар сафига қўшилишингиз мумкин.

Юнусобод ТЭТК кассалари олдидан биров навбат кутишга тўғри кел-

ди. Электр ҳақини «Visa» карточкаси орқали тўлаш учун касса олдида турган мижозлар нисбатан кўпроқ. Тўловни нақд пул билан ёки «UZCART» тизими орқали тўлаш истагидагилар улардан икки баравар кам ҳисоб.

Иккита ёши улугроқ аёл, афтидан бир неча йиллик квитанцияларни кўтариб келишган шекилли, ўроғлик қоғозларни қўлтиққа қисиб олганларича, ўзаро гапга тушиб кетишган. Сал нарида энг охириги квитанцияни ардоқлаб ушлаб олган бир аёл ишга шошилаётганлигини айтиб, жиғибийрон бўлмоқда. Эллик ёшларни қоралаб қўйган эркак киши ҳозиргина квитанцияни тўлдириб, тўлайдиган пулини яна бир бор ҳисобламоқда... Хуллас, бу ерда мендан бўлак «Электр ҳисоби» тизимига уланиш учун телефон рақамини қайд эттириш ҳамда ўз ҳисоб-китобидаги аҳволга оид маълумотлар олиш нияти йўқ кўринади. Балки



\*Тахририят ихтилоfli вазиятларни таҳлил қилишда иштирок этмайди ва уларни ҳал қилишда кўмаклашишга ваколатли эмас.

\*\*Ушбу материал дастлаб «Норма» газетасида «Зачем мне нужен персональный кабинет?..» сарлавҳаси остида 30.04.2013 йилнинг 17 (406)-сонидан рус тилида эълон қилинган эди. Шу сонда унинг ўзбек тилига ўгирилган матнидан сўнг ушбу мавзу кўтарилган бошқа материаллар билан ҳам танишасиз.



улар бундай имконият борлигини умуман билишмас. Кассалар жойлашган торроқ хонада бу ҳақда ҳеч қанақа ахборот йўқ. Ҳолбуки, ахборот айна шу жойга кўринарли қилиб осиб қўйилмоғи керак эди.

Навбатим келгач, кассир аёлдан мобил телефоним рақамини маълумотлар базасига қайд этиб қўйишини сўрадим. Оператор қиз шахсий ҳисобварағим рақамини суриштирди. Таассуфки, ТЭТКга борганда, охириги квитанцияни олиб бориш ёки ҳисобварақ рақамини ёзиб олиш зарурлиги ҳақида сайтда ҳеч нарса дейилмаган. Шу сабабли уйга кўнғироқ қилиб, квитанцияда кўрсатилган ҳисобварақ рақамини аниқлаб, операторга айтдим, у барча керакли маълумотларни киритгач, яшайдиган квартирам кимнинг номига расмийлаштирилганлиги ва нечта хона борлигини сўради.

Шундан кейин телефон одатдагидек, жиринглаб «Шахсий кабинет»га кириш учун логин ҳам кўрсатилган хабар келди.

12 рақамдан иборат логин муайян шахсий ҳисобвараққа бириктириб қўйилади. Энди «Электр истеъмолчисининг шахсий кабинети»га доир пароль олиш керак. Бу уйга борганда, бажарса бўладиган таомиллардан саналади. ТЭТКда рўйхатдан ўтиш нари борса 5 дақиқа вақтимни олди. Бунинг ҳам асосий қисми касса дарчаси олдида навбат кутиш билан ўтди.

Уйга келгач, компьютерни ёқдим, рўйхатдан ўтиш ишини тамомига етказиш учун олинган логинни киритиб, паролни мужассамлаштириш зарур. Пароль худди логин сингари СМС-хабар ёрдамида олинади.

Яна одатдаги хабар келди. Унда берилган пароль бирмунча ғалати эди: XXX.XX. Тажрибамдан шуни яхши биламанки, сайтларнинг аксариятида нуқта рамз сифатида ишлатилмайди. «Шахсий кабинет» сервисларига шу пароль билан кириш йўлидаги бир неча уринишим зое кетди. Шунда XXX ни кирита қолдим ва ... муродим ҳосил бўлди.

«Шахсий кабинет»да қуйидагилардан баҳраманд бўлинади:

- истеъмолчи тўғрисидаги ахборот (шахсий ҳисобварақ, телефон рақами, электр ҳисоблагич модели);

- электр ҳисоблагич кўрсаткичи («Шахсий кабинет» эндигина очилганлиги боис бу бўлимда ҳеч қанақа маълумот йўқ эди, ҳолбуки мантиқан олганда, бу ерда реал вақт режимидаги электрон ҳисоблагич кўрсаткичлари акс эттирилмоғи лозим);

- келиб тушган тўлов (бу ерда энг охириги тўловлар кўрсатилади. Шуниси қувонарлики, «Шахсий кабинет»да сизнинг 2011 йилдан буён амалга оширган тўловларингиз маълумотла-

ри базаси мавжуд, хоҳласангиз уни кўлингиздаги квитанциялар билан солиштириб кўришингиз мумкин. Шундай қилиш зарур экан. Бир танишим фаромушлик туфайли бир ой учун ҳақ тўламаган, аммо кейинги ойлар учун мунтазам равишда тўлов тўлаб борган. «Шахсий кабинет»ни очгач, қарзи борлигини кўриб, ҳайрон бўлган-у кўлидаги ҳужжатлар билан солиштириб кўрганидан кейин қилган хатосига ишонч ҳосил қилган);

- шахсий ҳисобварақ ҳолати (тизимдан фойдаланувчи шахс электр энергияси учун тўлов ҳисоблаб ёзилганлиги, тўланганлиги ҳақида, қарзи бор-йўқлиги, олдиндан ҳақ тўлаган-тўламаганлиги тўғрисида ахборот олади);

- буюртмалар ва аризалар;

- тасдиқномалар.

Бу «Шахсий кабинет» шарофати билан эга бўлинадиган энг зўр имкониятлардир. Илгарилари электр тармоқдан узиб қўйиш, ҳисоблагични пломбалаш, уни бекор қилиш ёки алмаштириш учун ёзилган аризани кўтариб, ТЭТКга бориш керак эди. Эндиликда «Электр ҳисоби» ёрдамида бу ишларни қилиш жуда осон. Ўзингизга тегишли «Шахсий кабинет»дан туриб, керакли сўровни жўнатасиз ва «Тасдиқномалар» бўлимида сўров қабул қилиб олингани ҳақида сизга хабар келади. Электр ҳисоблагичимни узиб қўйиш, ўзгартириш ёки пломбалатишга менда зарурат бўлмаганлиги боис сервиснинг бу йўналишдаги ишини текшириб ўтирмадим.

Дастур ижодкорлари «Шахсий кабинет»дан туриб, электр энергияси учун ҳақ тўлаш мумкин деб айтишмоқда. Афсуски, бундай ишнинг уддасидан чиқа олмадим. «Шахсий ҳисобварақ ҳолати» бўлимида «Квитанцияни териш» деган ҳавола бор, унга ўтилгач, тўлов ҳужжати шаклланоғи керак. Бироқ менинг сўровимга жавобан мониторда «Хабарнома» деган сўз ёзилган бўш бланка пайдо бўлди, холос. Бу иш маромига етказилади деб умид қиламиз.

Таъкидлаш жоизки, ҳисоблагич

кўрсаткичларини мустақил тарзда кирита олмайсиз, негаки тизим ҳисоб-китобда хатоликлардан ҳоли бўлиш мақсадида инспектор бориб кўриб қайд этган натижаларнигина қабул қилади. Энергия ҳисобининг замонавий тизимига ҳамма жойда ўтилиши билан электрон ҳисоблагич кўрсаткичлари энергия етказиб берувчининг маълумотлар базасида online режимида акс этадиган бўлади деб ишонамиз.

Бугунги кунда инспектор хонадон-ма-хонадон юриб, дастур серверига СМС-хабар юборади (унда абонентнинг шахсий ҳисобварағи, телефон рақами, ҳисоблагичнинг текширув асносидаги кўрсаткичлари кўрсатилган бўлади. Ана шу тартиб-таомил натижасида инспектор ҳисоблагич кўрсаткичини ёзиб олганлиги ва фойдаланилган электр энергияси учун ҳақ тўлашингиз зарурлиги ҳақида хабар оласиз. Ҳақ тўлашни яна ўша эски, синалган усул билан, яъни банк кассасига бориб ёки бирмунча замонавийроқ усул – Раунет тизими орқали амалга оширасиз.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, «Шахсий кабинет» муайян мобил телефон рақамига бутунлай боғлаб қўйилмаган. Мабодо қўл телефонингизни ўзгартирадиган бўлсангиз, унинг рақамини хабар қилиш учун яна ТЭТКга бориб юришнинг ҳожати йўқ – бу ишни «Шахсий кабинет»нинг ўзи амалга оширади. Аммо, «Шахсий кабинет»га кириш учун оддийгина паролни ўзгартира олмайсиз. Дастур ижодкорлари келгусида бунинг албатта инobatга олишлари керак.

Умуман олганда, дастур чиндан ҳам қулай ва онлайн-сервисга бир неча бор иши тушган, Интернетда ишлаш қоидаларини биладиган ҳар қандай одамга тушунарлидир. Коммунал хизматлар учун тўловлар билан боғлиқ ҳисоб-китоблар билан шуғулланиб ўтиришга фурсати ёки чидами етмайдиганлар учун ҳам бу тизим жуда мақбулдир.

**Ольга КИРЬЯКОВА,**  
мухбиримиз.

### ОРАДАН БИР ЯРИМ ОЙ ЎТГАЧ

Мана, «Энергия истеъмолчисининг шахсий кабинети»га эга бўлганимга ҳам бир ярим ой бўлди. Ушбу мақолани нашрга чоп қилишдан олдин яна бир бор «Шахсий кабинет»га кириб, ўтган давр мобайнида нималар ўзгарганлигига қизиқиб кўрдим.

«Ҳисоблагич кўрсаткичлари» бўлимида жойларга бориб аҳволни ўрганиб чиққан ТЭТК инспектори қайд этиб, дастурга СМС-хабар йўсинида жўнатган маълумотлар акс эттирилибди.

Лекин «Шахсий ҳисобварақ ҳолати» бўлимидан туриб, тўлов тўлаш учун квитанцияни босиб чиқаришга барибир муваффақ бўлмадим. Бу галги сўровимга жавобан мониторда «\*\*\*Маълумотлар йўқ, тўлов санаси ҳисоб-китоб амалга оширилаётган ойга мувофиқ эмас\*\*\*» деган хабар пайдо бўлди. Эҳтимол, оининг охириги куни ҳисобварақни чиқаришга муваффақ бўларман. Бироқ нима бўлганда ҳам бу галча ўзимнинг «Шахсий кабинет»имдан тўлов тўлашнинг иложи йўқ.

## ЭЛЕКТР ҲАҚИНИ ЭЛЕКТРОН ШАХСИЙ КАБИНЕТДАН ТЎЛАСА БЎЛАДИ

**Коммунал хизматлар ҳақини вақтида тўлаш зарурлиги ҳақида неча йиллардан бери муттасил гапириб келинади. Тўлов тўлашни бир-икки ой ўтказиб юборгач, цивилизация неъматларидан фойдаланганлик учун йиғилиб қолган суммани бирйўла тўлаш қийинлигини ҳар ким ҳам билса керак.**

Уй-жой кодексининг 134-моддасида белгилаб қўйилганидек, кўрсатилган коммунал хизматлар учун мажбурий тўловлар ўтган ойдан кейинги ойнинг ўнинчи кунидан кечиктирмай тўланмоғи лозим. Акс ҳолда турар жойларнинг мулкдорлари, ижарага олувчилари кечиктирилган ҳар бир кунга юридик шахслар учун 0,4 фоиз, жисмоний шахслар учун 0,1 фоиз миқдорда, бироқ кечиктирилган тўлов суммасининг 50 фоизидан кўп бўлмаган миқдорда пеня тўлайди. Кўрсатилган коммунал хизматлар учун мажбурий тўловлар 3 ойдан ортиқ тўланмаган тақдирда бундай хизматлар кўрсатиш қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда тўхтатиб турилади. Шундай қилиб, квартирам электрсиз, газсиз, сувсиз қолмасин деган одам коммунал хизматлар ҳақини вақтида тўлаш тадориғини кўрмоғи лозим.

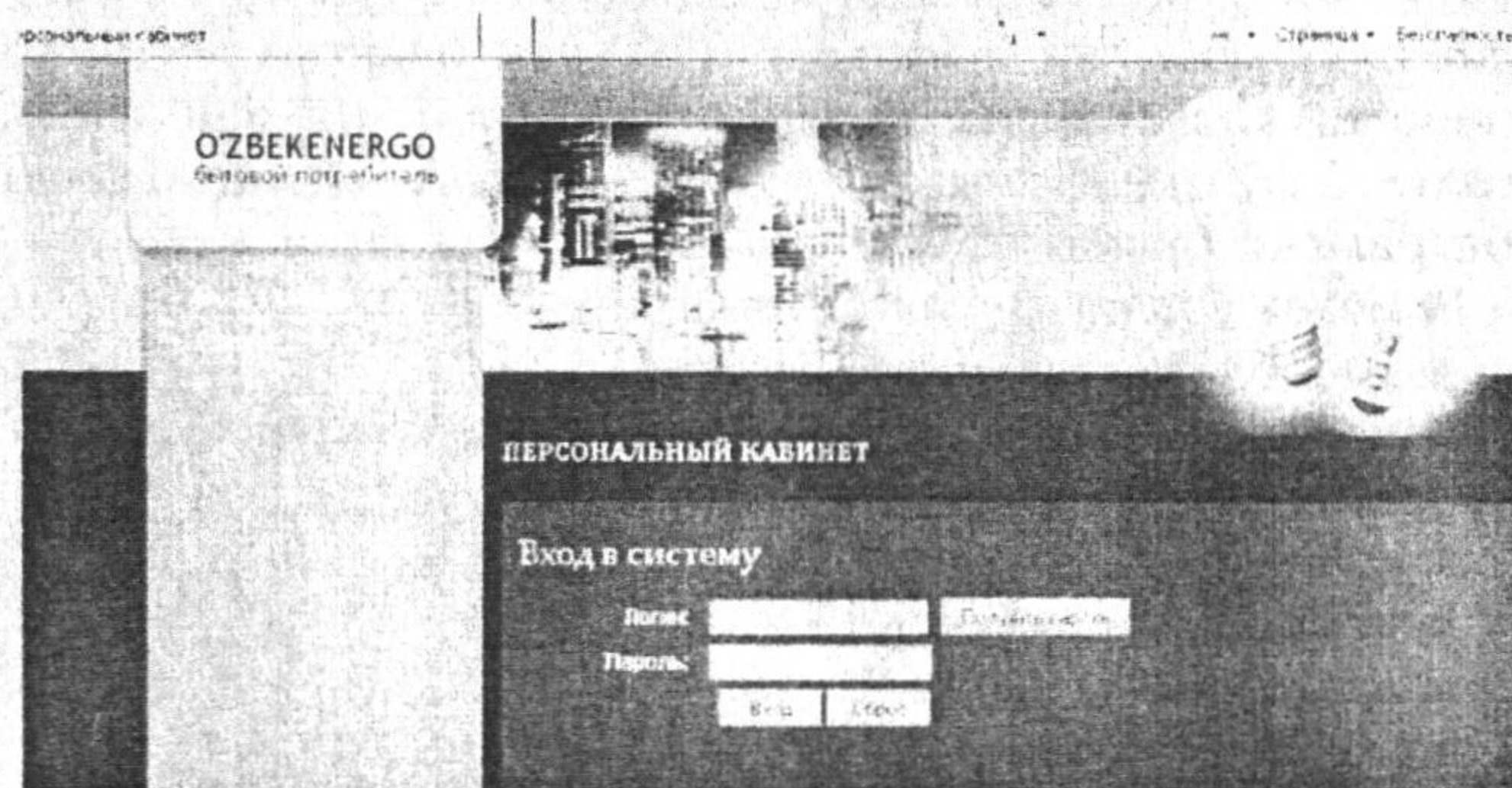
Тўлов тўлаш ёдидан кўтариладиган ёки бунинг учун банкка бориб, вақт кетказишни истамайдиганлар учун Ташкилотлар ва муассасалар томонидан ўз ходимларидан коммунал хизматлар учун ҳақни иш ҳақидан ушлаб қолиш кўринишида қабул қилиш тартиби тўғрисидаги низомда<sup>1</sup> (бундан буён матнда 1031-сон Низом деб юритилади) иш берувчига ходимнинг коммунал тўловларини унинг иш ҳақи суммасидан ўтказиш йўли билан тўлаш имконияти назарда тутилган. Бунинг учун иш ҳақингиздан коммунал хизматлар тўлови суммасини чегирма қилиш ҳақида бухгалтерияга ариза бериш кифоя. Аризада бундай хизматлар қиймати ва тури, коммунал ташкилот реквизитлари ва сумма ушлаб қолиниши жоиз бўлган давр кўрсатилади.

Асосан тўлов суммаси муқим бўлмаганлиги учун ҳам яқин-яқинларгача бундай амалиёт унча оммалашмаган эди. Зотан бухгалтерияга ой сайин шундай ариза бериб боришга тўғри келарди.

«Ўзбекэнерго» давлат-акциядорлик компанияси истеъмолчиларга кўрсатиладиган интерфаол хизматлар тизимини такомиллаштира бориб, афтидан бу муаммо ечимини топган кўринади. Юқоридаги мақолада «Электр ҳисоби» дастуридан жисмоний шахслар қандай наф кўриши мумкинлиги ҳақида сўз юритилган эди. Ҳар биримиз ана шу дастур ёрдамида ўзимизга тегишли «Энергия истеъмолчисининг шахсий кабинети»ни очишимиз мумкин. Унга истеъмол қилинган электр энергияси юзасидан қилинган ҳисоб-китоблар тўғрисида мунтазам равишда ахборот келиб туради.

«Электр ҳисоби»да юридик шахслар учун ҳам «Шахсий кабинет» бор. Бухгалтер шу йўналишда иш юритиш асосида унга истеъмол қилинган электр энергияси учун тўлов суммасини иш ҳақидан ушлаб қолиш ҳақида ариза берган ходимлар реестрини жойлаштириши мумкин. Энергетиклар эса ҳар ой учун тўлов суммаси ҳисоб-китобини қилиб борадилар.

— Корхона бухгалтерлари «Шахсий кабинет» ёрдамида ходимлар ҳақидаги, уларнинг манзиллари тўғрисидаги



маълумотларни киритиши ишни анчагина соддалаштиради, — дейди «Ўзбекэнерго» ДАК «ЭнергоАБТсозлаш» филиали бўлим бошлиғи Малика Расулова. — Илгарилари тўловчилар ва улардан ушлаб қолинган суммаларга оид, бизга келиб тушган реестрлар бўйича тегишли ишларни қўлда бажарар эдик. Бу жараённинг автоматлаштирилиши ва ишончли ахборотларни бирламчи манбалардан олиниши ишни анчагина енгиллаштирди ва ишончли тарзда кечишини таъминлади.

«Шахсий кабинет» бошқа қатор имкониятлар бераётганлигини ҳам айтиб ўтиш керак. Чунончи, агар бухгалтер унда кимнинг уяли телефон рақамини кўрсатган бўлса, шу ходим учун маиший истеъмолчининг «Шахсий кабинети»ни очиб беришади. Унда тўлов статистикасига оид маълумотларни кўздан кечириш, бу маълумотларни кўлингиздаги квитанциялар билан солиштириб кўриш мумкин.

Дарвоқе, квитанциялар ҳақида. Иш берувчи маблағларни коммунал ташкилотларнинг ҳисобварағига ўтказган тақдирда, иш ҳақидан ушлаб қолинган ходимга коммунал тўловлар тўланганлигини тасдиқловчи, корхона бош бухгалтери томонидан имзоланган ҳужжат бермоғи лозим.

«Ўзбекэнерго» компаниясидагилар юридик шахсининг «Шахсий кабинети» ёрдамида ташкилотлар ўзларига тегишли бошқа маълумотлардан, хусусан қуйидаги маълумотлардан ҳам баҳраманд бўла оладилар деб ваъда қилмоқдалар:

- ҳисоблагичларнинг кўрсаткичларини кўздан кечириш;
- тўлов бўйича шахсий ҳисобварақ ҳолатини кўздан кечириш;
- ҳисоб-китобларнинг расшифровкасини кўздан кечириш;
- қарз суммасини билиш;
- тўлов силсиласидан воқиф бўлиш;
- «Ўзбекэнерго» ДАК билан шартноманинг асосий реквизитларини назардан ўтказиш;
- жорий давр ҳисоботини киритиш;
- 1031-сон Низом бўйича рўйхат маълумотларини киритиш;

<sup>1</sup>МБ, МВнинг АВ томонидан 15.05.2001 йилда 1031-сон билан рўйхатдан ўтказилган қарори билан тасдиқланган.



айланма ведомостини кўздан кечириш ва ундан кўчирма олиш;

ташкilot реквизитларига, зарурати бўлганда, тузатиш киритиш;

буюртмалар ва аризалар киритиш;

туман электр тармоқлари корхонасидан хабарлар олиш.

Шундай қилиб, юридик шахсга «Шахсий кабинет» ажратиб бердилар. Энди у туман электр тармоқлари корхонасида (ТЭТК) рўйхатдан ўтмоғи зарур. Логин билан паролни унга юридик шахслар билан иш олиб борадиган бухгалтер беради.

«Шахсий кабинет»га сиз [uzbekenergo.uz](http://uzbekenergo.uz) сайти орқали киришингиз мумкин. «Интерактив хизматлар» ҳаволаси орқали «Iste'molchilar uchun xizmatlar»га ўтиб, «Yuridik iste'molchilar» танланади-да, ТЭТКдан олинган логин ва паролни киритсангиз, ташкilotингизнинг «Шахсий кабинети»га йўл кенг очилади. Унда қуйидаги хизматлардан баҳраманд бўлиш таъминланади:

- истеъмољчининг ахборотлари;
- ҳисоблагич кўрсаткичлари;
- ҳисоблаб чиқарилган суммалар ва ўтказмалар силсиласи;
- келиб тушган тўлов;
- муайян давр учун учун ҳисоб-китоб;
- шартномани кўздан кечириш;
- 1031-сон Низом бўйича рўйхат;
- лимитни ўзгартиришга оид талабнома;
- реквизитларга, зарурати бўлганда, ўзгартишлар киритиш;
- буюртмалар ва аризалар;
- тасдиқномалар.

**«Истеъмољчининг ахборотлари»** компаниянгизга оид маълумотларни, шартнома тартиб рақамини, шахсий ҳисобварақ рақами ва бошқа маълумотларни ўз ичига олади. Бу ерда сиз «Шахсий кабинет»даги мавжуд маълумотларни солиштириб олишингиз ва номуносивлик бўлган тақдирда ноаниқликларни тузатишингиз мумкин. Булардан айримлари, айтайлик, ташкilot бошқа жойга кўчиб ўтганлиги муносабати билан унинг ўзгарган манзили ва телефон рақамини тўғридан-тўғри «Шахсий кабинет»да тузатавериш мумкин, бошқа маълумотлар хусусида эса ТЭТКга мурожаат қилиш ва керакли ҳужжатларни тақдим этиш лозим.

**«Ҳисоблагич кўрсаткичлари»** корхонангизда ўрнатилган ҳисоблагичнинг (ҳисоблагичларнинг) маълумотларини кузатиб бориш имкониятини беради. Бунда айниқса «Ким томонидан (АСКУЭ, назоратчи, ҳисобот) бажарилган» деган бандга алоҳида эътибор бериш зарур.

– Ҳисоблаб чиқишнинг бир неча тури мавжуд, – дейди Малика Расулова изоҳ берган бўлиб. – Мабодо Сизларда ЭИХНАТ электрон ҳисоблагич ўрнатилган бўлса, унинг кўрсаткичлари ТЭТКга, шу жумладан «Электр ҳисоби» дастурига автомат тарзда юборилади. Тўлов бир неча ойга оид кўрсаткичлар асосида, электр энергиянинг ҳисоблаб чиқарилган ўртача сарфиётдан келиб чиқиб ҳисобланади. Назоратчи инспектор ташкilotга бориб, ҳисоблагичдаги ҳақиқий кўрсаткични қайд этади. «Шахсий кабинет»да ҳисоблаб чиқарилган суммани аниқлаштириб олиш учун уни чақиртиришга оид ёзув қолдириш мумкин.

**«Ҳисоблаб чиқарилган суммалар тарихи»** ҳамда **«Келиб тушган тўлов»** менюдаги сиз ҳисоблаб чиқарган суммалар ва амалга оширган тўлов ҳақидаги ахборотларни ўзида мужассам этувчи бўлимлар бўлиб, ундан қарзингиз бор-йўқлигини билиб олишингиз, барча тўловлар инobatга олинган-олинмаганлигидан воқиф бўлишингиз мумкин. Агар ундаги қайсидир маълумот қўлингиздаги ҳужжатларга мос бўлмаса, қайта ҳисоб-китоб қилиш ва масалага ойдинлик киритиш учун ТЭТКга мурожаат этишингиз керак.

**«Муайян давр учун учун ҳисоб-китоб»** ҳисоблаб чиқарилган суммалар ва ўтказмалар силсиласини; улар юзасидан амалга оширилган тўловларни кўздан кечириш, шунингдек олдиндан тўлашга оид ҳисобварақни, тўловга оид ҳисобварақ-фактурани, истеъмољ қилинган электр энергияси юзасидан ҳисоб-китобларни, ортиқча сарфиётга оид далолатномани, электр энергияси учун, ортиқча сарфиёт учун, пеня учун тўлов талабномаларини шакллантириш ва босиб чиқариш имконини беради. Ана шу ҳужжатларнинг ҳаммаси ахборот тусига эга бўлиб, улар ТЭТК муҳри билан тасдиқланмоғи лозим.

**«1031-сон Низом бўйича рўйхат»** бухгалтер корхона ходимлари тўғрисида ахборот киритишини назарда тутлади. Таъкидлаш жоизки, бунда ходимларнинг уяли телефонлари рақамлари кўрсатилган тақдирда, уларнинг ҳар бирига автомат тарзда «Шахсий кабинет» очилади. Бу маиший истеъмољчилар учун мўлжалланган бўлиб, унда тегишли имкониятлар, танишиш учун ахборотлар назарда тутилади.

Ходимнинг истагига кўра тўлов суммаси бевосита «Шахсий кабинет»да ўзгартирилиши мумкин, бунинг учун ТЭТКга бориб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Янгиланган маълумотларни киритиб, рўйхат сақланиши таъминланса бас. Мабодо ходим ишдан бўшаётган бўлса ёки хизматлар учун тўлов иш ҳақидан ушлаб қолиш йўли билан тўланишини истамаса, «Шахсий кабинет»да уни тўловчилар рўйхатидан чиқариб ташлаш имконияти назарда тутилган.

Бироқ «Шахсий кабинет» бухгалтерни ҳар ойда ТЭТКга боришдан озод қилмайди. Тўлов амалга оширилганидан кейин истеъмољчиларга тўлов суммаси кўрсатилган ҳолда СМС-хабар юборилади, корхона бухгалтери эса ой мобайнида ТЭТКга тўловчиларнинг қоғоздаги реестрини тақдим этмоғи лозим.

«Шахсий кабинет»да шунингдек электр учун ҳақни маошдан ушлаб қолиш йўли билан тўлайдиган ходимларнинг рўйхатидан ташқари, башарти қарздорлар бўлса, уларнинг рўйхатини ҳам чиқартириб олиш мумкин.

Бундан ташқари, «Шахсий кабинет»да **«Лимитни ўзгартиришга оид талабнома»** деган бўлимда лимитни кўпайтириш (камайтириш) мумкин. Бу ерда бир неча ойга тааллуқли ахборот мужассам топган. Лимитни ўзгартириш хусусида буюртма берганда юридик шахс лимитни қанча миқдордаги киловатт-соатга кўпайтиришни (камайтиришни) сўраётганлиги кўрсатилмоғи, талаб тегишлича асослантирилмоғи керак.

**«Буюртмалар ва аризалар»** бўлимаси электр энергиясини узиб қўйиш ёки улаш юзасидан ТЭТКга буюртма бериш; монтер чақиртириш; инвентаризация ўтказиш; кўрсаткичларни қайд этиш; ҳисоблагични ўрнатиш ёки алмаштириш; ҳисоблагични пломбалаш имконини беради. Буюртма ва ариза қабул қилинганлиги, кўриб чиқилганлиги ва унинг устида иш олиб борилаётганлиги ҳақида **«Тасдиқномалар»** ёрдамида ТЭТКдан тасдиқнома олинади.

«Шахсий кабинет» бухгалтерга ТЭТКга бормасдан туриб, ахборот олиш мумкинлиги жиҳатидан жуда қулай. Тўғри, бухгалтер ойда бир марта 1031-сон Низомга мувофиқ электр энергияси ҳақи учун маблағлар иш ҳақидан чегирма қилинадиган ходимлар реестрини олиб боради.

Умуман олганда, бундай ёндашувнинг мақсадга мувофиқлиги хусусида муайян андиша ва шубҳалар ҳам йўқ эмас. Зотан юридик шахснинг электрон рақамли имзо билан тасдиқланиб, Интернет орқали юборилган ҳужжати қонун ҳужжатларига мувофиқ қоғоз шаклида тайёрланиб, расмийлаштирилган ва тасдиқланган ҳужжатга тенглаштирилади ва у билан бир хил юридик кучга эга бўлади (**«Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида»**ги Қонуннинг 7-моддаси). ○

**Ольга КИРЬЯКОВА,**  
мухбиримиз.

Муаллиф газетхонларни энергия истеъмолчилари бўлган жисмоний шахсларнинг «Шахсий кабинет»лари билан таништириш асносида бу интерфаол хизматнинг фойдаланувчилар учун ноқулай жиҳатларига ҳам тўхталиб ўтган эди.

Энергия етказиб берувчиларга тан бериш керак – улар мухбиримизга телефон қилиб, унинг эътирозларини бирма-бир аниқлаб олдилар, баъзиларининг сабабларини бартараф этишга муваффақ бўлдилар ҳам. Чунончи, «Шахсий ҳисобварақнинг ҳолати» бўлимида тўлов квитанциясини чиқариб олиш имконияти юзага келди. Янгича кўринишдаги браузер ёрдамида тўлдирилган квитанция шакллантирилади, қарзи борларнинг қарзи кўрсатилади, тўлов учун суммани мустақил тарзда ёзиш имконияти назарда тутилади. Истеъмол қилинган электр энергияси учун шу квитанция асосида, илгариги пайтлардагидек, кассаларда, банкларда ва Раунет тизими орқали тўлаш мумкин. Паролни ўзгартириш ҳам назарда тутилган бўлиб, эндиликда у учта эмас, тўртта белгидан иборат бўлади.

Паролни маиший истеъмолчининг «Шахсий кабинет» орқали ёки маблағларни ҳисоблаб ёзиш ҳақида келган хабарнома рақамига «Р» ҳарфини қайд этган ҳолда СМС-сўров юбориш орқали олиш мумкин. Шунингдек энди паролни янгисига алмаштириш имконияти ҳам бор. Бунинг учун ўзингизга тегишли логинни дарчага киришиб, «Пароль олиш» деган тугмани босасиз. Истеъмолчининг уяли телефонига паролли СМС-хабар келиб тушади.

Агар олдиндан айтиб қўйилмаган бўлса, истеъмолчига СМС-хабарлар ўзбек тилида келади. Бундай хабар юбориш иши рус тилида амалга оширилиши учун катта инглизча «Т2» ҳарфи асосида СМС-хабар юбориш зарур.

Агар «D» ҳарфи билан жўнатилса, истеъмолчи шахсий ҳисобварағи ҳолатига оид хабар, бинобарин қарзи суммаси ёки олдиндан тўланган ҳақ суммаси ҳақида хабар олади. **О**

**Ольга КИРЬЯКОВА,**  
мухбиримиз.

## ДИРЕКТОР УСТИДАН ШИКОЯТ ҚИЛГАНДИК – ЎЗИМИЗНИ ЖАЗОЛАШДИ

**?** 2012 йил июлида биз ўзимизнинг «Шоҳи замон 1» ХУМШга мурожаат қилиб, уйимиз ертўласини тартибга келтиришни илтимос қилдик. Ширкат директори ваъда берса-да, бироқ ҳеч нарса қилиб бермади. 2012 йил октябрида биз Мирзо Улуғбек туман санэпидемстанциясига шикоят ёздик. Ертўлани тозалашлари ҳам, санэпидемстанциядан жавоб келиши ҳам чўзилиб кетгач, 2013 йил мартда биз туман прокуратурасига мурожаат қилдик, у директорни ертўлани тартибга келтиришга мажбур қилди, жуда қисқа муддат ичида ушбу иш бажарилди ҳам. Биз ҳамма ишлар жойидалиги тўғрисида далолатномани имзоладик. Бироқ охир-оқибатда санэпидемстанция ХУМШга қарийб 400 минг сўм жарима солди, у ... яшовчиларнинг пулларидан тўланди. Тушунтириб берсангиз, жаримани директорга эмас, балки уйда яшовчиларга солиш тўғрими? Зеро, агар ХУМШ директорининг нотўғри ҳаракатлари ва хизмат вазифаларини бажармаганлиги учун унинг ўзини эмас, балки яшовчилар жаримага тортилса, бизнинг ҳатто шикоят қилишимизга ҳожат бормиди?

Тошкент шаҳар Марказ-2 даҳасидаги 16-уйда яшовчилар номидан ХУМШ тафтиш комиссияси.


– Сизнинг мурожаатингиздан амалдаги қонун ҳужжатларини бир нечта бузишлар кўзга ташланади, хусусан ХУМШ раиси ва ижрочи директори томонидан санитария қоидалари, молиявий интизом ва бухгалтерия ҳисоби, фуқароларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш тартиби, хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилган.

Аҳоли пунктлари ва ҳудудларни сақлаш, хўжалик-маиший чиқиндиларни утиллаштириш, тўплаш, сақлаш бўйича санитария қоидаларини бузиш фуқароларга ЭКИХнинг 1 бараваридан 3 бараваригача, мансабдор шахсларга эса – 5 бараваридан 10 бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади (Маъ-

мурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс (МЖТК)нинг 53-моддаси; «Давлат санитария назорати тўғрисида»ги Қонуннинг 29, 30-моддалари; Президентнинг 2.03.1998 йилдаги ПФ-1933-сон Фармони).

Бироқ ҳуқуқбузарлик учун маъмурий жавобгарлик 16 ёшга тўлган **жисмоний шахслар ва мансабдор шахслар** – вазифаларига раҳбарлик, ташкилий, фармойиш бериш, текширув-назорат вазифалари ёки моддий бойликлар ҳаракати билан боғлиқ бўлган вазифалар кирадиган, **маъмурий ҳуқуқбузарликлар субъектлари** ҳисобланадиган ходимларга нисбатангина қўлланади (МЖТКнинг 13–17-моддалари).

Жарима ҳуқуқбузар томонидан унга

жарима солиш тўғрисидаги қарор топширилган кундан бошлаб 15 кундан кечиктирмай, бундай қарор ҳусусида шикоят берилган ёки протест билдирилган тақдирда – шикоят ёки протест қаноатлантирилмаганлиги тўғрисида хабар берилган кундан бошлаб 15 кундан кечиктирмай тегишли банк муассасасига тўланиши лозим. Ҳуқуқбузар жаримани белгиланган муддат ичида тўламаган тақдирда, жарима солиш тўғрисидаги қарор суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилган қоидаларга мувофиқ жаримани унинг иш ҳақи ёки бошқа маошидан, нафақасидан ёки стипендиясидан мажбурий 



тартибда ундириб олиш учун юборилади (МЖТКнинг 332-333-моддалари).

Мансабдор шахсга солинган жарима суммаси ташкилот ҳисобварағидан пул ўтказиш йўли билан тўланса, ташкилотда молиявий интизом ва бухгалтерия ҳисоби бузилган ҳисобланади. Исталган ходимнинг унинг иш ҳақи ва корхона билан тузилган қарз ёки ссуда шартномаси ҳисобига амалга оширилмаган шахсий тусдаги тўловлари ташкилот харажатлари таркибига киритилиши мумкин эмас, бундай таркиб иқтисодий асосланган ва меъёрий ҳужжатлар, устав ёки таъсис шартномасига, ХУМШ учун эса – унинг аъзолари йиғилишининг қарорига ҳам мувофиқ келиши керак. (Маҳсулот (ишлар, хизматлар)ни ишлаб чиқариш ва сотиш харажатлари таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисидаги низом<sup>1</sup>; Умумий мол-мулкни, ер участкасини ва хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатининг мол-мулкни сақлаш бўйича жой мулкдорларининг мажбурий бадалларини шакллантиришда харажатлар таркибини аниқлаш ҳамда уй-жой фондига хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш бўйича пудрат ташкилотларининг хизматлари учун рентабелликнинг чекланган даражасини жорий этиш бўйича низомнинг<sup>2</sup> 6–8-бандлари).

Агар ходим ушбу суммани ташкилотга тўламаса, унинг миқдорига корхона ёки ташкилотнинг фойдаси камайтиради, у йўқ бўлган жойда эса, масалан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланмайдиган ХУМШда бу ҳол смета бўйича режалаштирилган ишларни бажаришга маблағларнинг етишмаслигига олиб келади.

Бироқ амалиётда мансабдор шахсларга солинган жарималар ташкилотнинг фойдаси ҳисобига қопланадиган

бундай вазиятлар кўплаб учрайди. Бунда жарима суммаси солиқ қонунчилигини бузишдан қочиш мақсадида ходимнинг олинган моддий нафига киритилади ва унга даромад солиғи солинади, бу билан мазкур сумма унинг моддий нафи ҳисобланиши эътироф этилади (Солиқ кодекси 177-моддаси биринчи қисми 1-бандининг бешинчи хатбошиси).

Мазкур ҳуқуқбузарлик ХУМШ тафтиш комиссияси ёки аудиторлик текшируви томонидан аниқланиши ва ҳуқуқбузарлик далили бўйича қарор қабул қилиш учун аъзолар йиғилишининг муҳокамасига киритилиши мумкин («Хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатлари тўғрисида»ги Қонуннинг 19, 27-моддалари).

Айбдор мансабдор шахс, шу жумладан раҳбар ҳам, ташкилот кассасига киритиш йўли билан ташкилот зарарини ихтиёрий равишда тўлаши мумкин, низони ихтиёрий равишда тартибга солишдан бўйин товлаган тақдирда, материаллар даъво тартибида мажбуран ундириш учун фуқаролик ишлари бўйича судга берилиши керак (Меҳнат кодексининг 206, 208-моддалари).

Фуқароларнинг мурожаатларини кўриб чиқишни ғайриҳуқуқий тарзда рад этганлик, мурожаатларни кўриб чиқиш муддатларини узрли сабабларсиз бузганлик, асоссиз, қонунга зид қарор қабул қилганлик, шунингдек фуқаронинг бузилган ҳуқуқларини тиклашни, шикоят муносабати билан қабул қилинган қарорни реал бажаришни таъминламаганлик мансабдор шахсларга ЭКИХнинг 1 бараваридан 3 бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади (МЖТКнинг 43-моддаси). Фуқароларнинг ариза ёки шикоятлари 15 кундан бир ойгача бўлган муддат ичида, фавқулодда ҳолларда эса – 2 ойгача бўлган муддатда кўриб чиқи-

лади («Фуқароларнинг мурожаатлари тўғрисида»ги Қонуннинг 18-моддаси). Фикримизча, кўрсатилган муддатлар бузилган (санитария-эпидемиология станциясига дастлабки мурожаатда шундай бўлган) тақдирда, бўйсунмиш тартибда юқори ташкилотга ёки бевоқиф фуқаролик ишлари бўйича судга унинг ҳаракатлари устидан шикоят билан мурожаат қилиш керак эди.

Бироқ ХУМШ тўғрисидаги қонунчилик ташкилотни бошқаришнинг юқори органи сифатида унинг аъзолари йиғилишига кенг ваколатлар беришига ҳам эътиборни қаратмоқчимиз. Шу сабабли уй-жой мулкдорларининг фуқаролик позициясига, уларнинг назоратига маблағларни мақсадли сарфлаш ҳам, раҳбарларнинг иши ҳам боғлиқдир, зеро йиғилиш раҳбарларни улар ўз мажбуриятларини қониқарсиз ижро этган тақдирда муддатидан аввал қайта сайлашга ҳақли («Хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатлари тўғрисида»ги Қонуннинг 19-моддаси). ◉

**Римма СОЛОДОВНИКОВА,**  
эксперт-юригимиз.

**Таҳририятдан.** Мазкур ҳолатда шундай савол тугилади: нима учун мансабдор шахс – ширкат директорининг айби учун ширкат уйда яшовчиларнинг бадаллари ҳисобига тўловни амалга ошириши, бу билан уларнинг уйдаги қандайдир ишларни бажармаганлиги учун жазолаши керакми? «Норма маслаҳатчи» ўзининг «Биз яшайдиган уй» нашрларидан бирида ушбу масалани кўтариб чиққан эди («ХУМШга нисбатан даъволар бўйича фуқаролар жавоб берадилар», 16.10.2012 йилдаги 41 (378)-сон). Бироқ, таҳририятга қилинаётган мурожаатларга қараганда, бу муаммо бугун ҳам долзарблигича қолмоқда.

<sup>1</sup>ВМнинг 5.02.1999 йилдаги 54-сон қарори билан тасдиқланган.

<sup>2</sup>МВ, ИВ ва «Ўзкоммунхизмат» агентлигининг АВ томонидан 10.04.2007 йилда 1672-сон билан рўйхатдан ўтказилган қарори билан тасдиқланган.



Бу ҳақда сўраган эдингиз

## БУЗИЛГАН УЙ УЧУН КОМПЕНСАЦИЯ МАСАЛАЛАРИ

Фуқаро ва юридик шахсларнинг ер участкаларини давлат ва жамоат эҳтиёжлари учун олиб кўйиш муносабати билан кўриладиган зарарларни қоплаш масалалари бўйича маслаҳатларни экспертими Мирқодир ХИДОЯТОВ беради.



Мен кўчмас мулкни ҳада қилиш шартномасини оилам аъзосига расмийлаштирмоқчи эдим. Бироқ, бошқа ҳужжатлардан ташқари, бунинг учун архитектура органларининг яқин йиллар ичи-

да уй-жойим бузилиши ёки бузилмаслиги тўғрисида маълумотномаси ҳам талаб қилиниши маълум бўлди. Бу қанчалик қонуний ва уни қаердан олиш мумкин?



– **Ха**, нотариуслар томонидан нотариал ҳаракатларни амалга ошириш тартиби тўғрисида йўриқномага<sup>1</sup> мувофиқ кўчмас мулк олди-сотдиси, гарови, алмаштирилиши, ҳада қилинишини амалга ошириш учун зарур ҳужжатлар рўйхатига Архитектура ва қурилиш бош бошқармасининг битим учун таклиф этилаётган иморатни бузишлари мумкинлиги тўғрисида маълумотлари ҳам киради. Фақат **хусусийлаштирилган уй, квартира** ёки уларнинг бир қисми учинчи шахсларга берилган (шу жумладан ҳада қилинган) тақдирдагина нотариусга тақдим этиш учун уларни олиш талаб этилмайди.

Кўрсатилган маълумотларни олиш учун вилоятингиз ёки Тошкент шаҳрининг Архитектура ва қурилиш бош бошқармасига мурожаат қилиш керак. Пойтахтда у қуйидаги манзилда жойлашган: **Навоий кўчаси, 2А, маълумотномалар бўлими.**

**?** **Давлат ва жамоат эҳтиёжлари учун ер участкаларини олиб қўйиш муносабати билан фуқароларнинг уй-жой ва бошқа иморатлари, иншоотларини бузиш тўғрисида ишончли ахборотнинг йўқлиги кўпинча ҳокимият органлари вакиллари ҳаракатларининг ноқонунийлиги тўғрисида мишмишлар тўғдиради. Шу сабабли улар фуқароларни мазкур вазиятда хабардор қилишлари керакми-керак эмаслигини билишни хоҳлардим.**

– Ер участкасини олиб қўйиш ҳамда уй-жой, ишлаб чиқариш ва бошқа иморатлар, иншоотларни бузиш ва дов-дарахтларни (бундан кейин – объектлар) кўчириб ташлаш тўғрисидаги қарорлар бош режалар, шунингдек шаҳарлар ва кўрғонларнинг уй-жой мавзелари ҳамда даҳаларини батафсил режалаштириш ва қуриш лойиҳаларига мувофиқ қабул қилинади. Олиб қўйиладиган ер участкаларида объектларни асоссиз равишда бузишга йўл қўйилмайди.

Туманлар (шаҳарлар) ҳокимликлари Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимларининг ер участкасини олиб қўйиш, ер участкасида жойлашган уйлар, ишлаб чиқариш иморатлари ва бошқа иморатларни, иншоотларни бузиш ва дов-дарахтларни кўчириб ташлаш тўғрисидаги тегишли қарорлари нусхаларини билдиришномага илова қилган ҳолда, **бузиш бошлангунча 6 ойдан кечикмай**, имзо қўйдириб уйлар, ишлаб чиқариш иморатлари ва бошқа иморатлар, иншоотлар ва дов-дарахтлар мулкдорларини қабул қилинган қарор тўғрисида ёзма равишда хабардор қилиши шарт (**Давлат ва жамоат эҳтиёжлари учун ер участкаларининг олиб қўйилиши муносабати билан фуқароларга ва юридик шахсларга етказилган зарарларни қоплаш тартиби тўғрисида низомнинг**<sup>2</sup> 3,4-бандлари, бундан кейин – 97-сон Низом).

**?** **Ер участкасини олиб қўйиш, уй-жой ва бошқа иморатлар, иншоотларни бузиш ва дов-дарахтларни кўчириб ташлаш тўғрисидаги билдиришномани олган фуқароларнинг зарарларини кафолатли қоплаш бўйича ҳудудий ҳокимият органларининг ҳаракатлари қандай бўлиши керак?**

– Комиссиянинг компенсация миқдори ва тури – бузилаётган уй (квартира) ўрнига мулкдорга турар жой бериш ёки мулкдорнинг хоҳишига кўра пул шаклида компенсация берилишини таъминлаш ҳақидаги қарори ҳоким томонидан тасдиқлангандан сўнг мулкдор ҳокимликка бузилиши керак бўлган уй (квартира)ни бўшатиш тўғрисида кафолат хати тақдим этади.

**Бузиладиган уй (квартира) ўрнига турар жой берилган тақдирда** уларни бузиш фақат томонларнинг келишуви бўйича мулкдорга бузилаётган уй (квартира) ўрнига турар жой берилгандан кейин амалга оширилиши мумкин (**Уй-жой кодекси (УК)нинг 27-моддаси; 97-сон Низомнинг 17, 18-бандлари**).

**Якка тартибда уй-жой қуриш учун ер участкаси ажратилган тақдирда**, турар жойни (квартирани) бузиш фақат мулкдорга ер участкаси ажратилгандан, шунингдек ер участкасини ўзлаштириш даврига 2 йилгача муддат билан ижара шартномаси асосида вақтинча уй-жой берилгандан кейин амалга оширилиши мумкин (**УКнинг 28-моддаси; 97-сон Низомнинг 24, 25-бандлари**).

**Уйлари (квартиралари) бузилиши лозим бўлган фуқаролар ва юридик шахслар учун** уларнинг хоҳишига кўра янги жойда уйлар, иморатлар барпо этилади ҳамда уларга мулк қилиб берилади. Бунда бузилаётган уйлар (квартиралар), иморатларнинг қиймати пул билан қопланмайди (**97-сон Низомнинг 38-банди**).

**?** **Бузиладиган уйлар (квартиралар) учун компенсациянинг қиймати ким томонидан ва қандай меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар асосида белгиланади?**

– Бузиладиган объектлар учун тўлов миқдори масаласини кўриб чиқиш учун туман (шаҳар) ҳокимлиги ҳоким ўринбосари бошчилигида ҳокимликнинг молия ва бошқа бошқармалари (бўлимлари) вакиллари билан, ерлардан фойдаланиш ва қўриқлашни назорат қилиш бўйича давлат инспектори, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи, ер участкаси олиб қўйиладиган ер эгаси (ердан фойдаланувчи, ижарачи), ўзига ер участкаси ажратиб берилаётган корхона, муассаса ёки ташкилот вакили билан ҳамда ҳокимлик хоҳишига кўра бошқа ваколатли органлар вакиллари билан иборат тартибда тўлов миқдорини ва компенсация турини белгилаш бўйича комиссия ташкил қилади.

Уйлар (квартиралар), иморатлар ва иншоотларни, шунингдек олиб қўйиладиган ер участкаларидаги кўп йиллик дов-дарахтларни баҳолаш баҳоловчи ташкилотлар томонидан **ариза берувчининг маблағлари ҳисобига** амалга оширилади. Баҳолаш тўғрисидаги ҳисобот ҳокимлик комиссиясига берилади (**97-сон Низомнинг 9, 10-бандлари**).

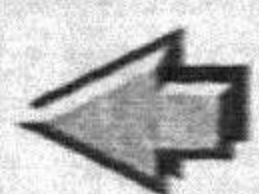
**?** **Автотрассанинг кенгайтирилиши муносабати билан кўчанинг биз яшайдиган тарафи бузиладиган бўлди. Менга мерос бўлиб ўтган уй учун компенсация тўлашди, унинг ҳовлисида қурилган турар жойлар учун компенсация тўлашдан бош тортишди. Ҳокимликнинг ушбу ҳаракатлари қонунийми?**

– Афсуски, ҳокимлик комиссиясининг қонунчилик талаблари доирасида фуқароларнинг манфаатларини максимал даражада таъминлашни ҳисобга олган ҳолда қабул қилиниши керак бўлган компенсацияларнинг миқдор ва турлари тўғрисида чиқарган қарорлари ҳақида етарлича тушунтириш ишини олиб борилмаганлиги ушбу масалада нозик жиҳатлардан бўлиб қоляпти. Ушбу тамойиллар бузилган жойда норозиликлар ҳам юзага келиши табиийдир.

Шу билан бирга ҳокимлик комиссияси компенсация миқдори ва турини белгилаётганда кўчмас мулк эгалари йўл қўйган ҳуқуқбузарликларни тез-тез аниқлайдилар. Айниқса белгиланган тартибда расмийлаштирилган, бино ва иморатларга мулк ҳуқуқини тасдиқлайдиган ҳужжатларнинг йўқлиги кўп учрайди. Бу компенсация миқдорида акс этади, чунки, 97-сон Низомнинг 6-бандига кўра, **ўзбошимчалик билан барпо этилган уйлар, ишлаб чиқариш иморатлари ва бошқа иморатлар ва иншоотлар қиймати тўланмайди**. Агар сизнинг кейин қурилган иморатларингиз давлат кадастри органларида тегишли тарзда расмийлаштирилмаган бўлса, улар компенсациясидан бош тортиш ана шу билан изоҳланиши мумкин.

<sup>1</sup>Адлия вазирининг АВ томонидан 30.03.2010 йилда 2090-сон билан рўйхатдан ўтказилган буйруғи билан тасдиқланган.

<sup>2</sup>ВМнинг 29.05.2006 йилдаги 97-сон қарори билан тасдиқланган.



**Агар жисмоний шахс бузилаётган уй қийматининг баҳоси ва таклиф этилаётган пул компенсацияси суммасига**

**рози бўлмаса, нима қилиш керак?**

– Туман (шаҳар) ҳокимининг уйлар, ишлаб чиқариш иморатлари ва бошқа иморатлар, иншоотларни бузиш ва довдарахтларни кўчириш ҳамда уларнинг қийматини тасдиқлаш тўғрисидаги қарори юзасидан Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгашига, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларига, шунингдек суд тартибда шикоят қилиниши мумкин (97-сон Низомнинг 5-банди).



**Қурилган бино, иморатга мулк ҳуқуқи қандай меъёрий ҳужжат асосида расмийлаштирилади ва уларни рўйхатдан ўтказиш амалга оширилади?**

– Мулк эгаси бўлган ёки кўчмас мулкка ашёвий ҳуқуқлар

га эга бўлган барча юридик ва жисмоний шахслар уларга тегишли бинолар ва иншоотлар давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги ҳужжатларга эга бўлишлари шарт. Уларни давлат рўйхатидан ўтказиш мажбурияти мулк эгасига ёхуд кўчмас мулкка ашёвий ҳуқуқларга эга бўлган шахсга юкланади. Улар бино ёки иншоотни давлат рўйхатидан ўтказиш бўйича барча ёки айрим мажбуриятларини учинчи шахсларга юклашлари мумкин.

Кўчмас мулкни рўйхатдан ўтказиш **Бинолар ва иншоотлар давлат кадастрини юритиш тартиби тўғрисида низомга<sup>3</sup> асосан туман (шаҳар)нинг ер ресурслари ва давлат кадастри бўлимларида**, у белгиланган тартибда ажратилган ер участкасида бино ёки иншоот қуриб битказилгандан сўнг ёхуд қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда ва шартларда битишувлар содир этилгандан сўнг амалга оширилади (кўрсатилган Низомнинг 7, 16-бандлари).

<sup>3</sup>ВМнинг 2.06.1997 йилдаги 278-сон қарори билан тасдиқланган.

## КВАРТИРАДАГИ УЛУШИНГИЗ...



**Биринчи никоҳимда мен яшаган квартира 1992 йилда рафиқам номига хусусийлаштирилган эди. Мен уни хусусийлаштиришга розилик берганман, ҳозиргача унга прописка қилинганман, бироқ у ерда яшамайман. Хусусийлаштириш пайтида квартирада вояга етмаган икки боламиз ҳам яшарди.**

**Ҳозирги вақтда мен хотиним билан ажрашганман. Мазкур квартира давлат далолатномасига асосан собиқ рафиқам номига қайд этилган. Менда эса, кўринадики, унга доир ҳеч қандай ҳужжатлар мавжуд эмас.**

**Қонун бўйича мазкур квартирада қандай улуш менга тегишли? Унга доир ҳужжатларни қандай қилиб олишим мумкин?**

Сергей М.,

Тошкент шаҳар Юнусобод тумани.

– Ўтган асрнинг 90-йилларида Ўзбекистоннинг кўп фуқаролари квартираларини хусусийлаштирганлар. Бунда давлат далолатномаси бир киши номига ёзилган, хусусийлаштиришга розиликни эса у билан бирга яшовчи оиланинг барча вояга етган аъзолари беришган. Бугунги кунда айнан улар хусусийлаштирилган квартиранинг шерик мулкдори ҳисобланадиларми ва ундаги улушга бўлган ҳуқуқларини тасдиқлайдиган ҳужжатларни қандай қилиб олишлари мумкин деган саволлар пайдо бўляпти.

Олий суд Пленумининг «Хусусийлаштирилган турар жойларга эгалик қилиш, улардан фойдаланиш ва уларни тасарруф қилиш билан боғлиқ ишлар бўйича суд амалиёти ҳақида» қарорининг (2.05.1997 йилдаги 3-сон) 2-бандига кўра барча ижарачилар рози бўлганда улар эгаллаган квартира хусусийлаштирилиши мумкин. Бунда **хусусийлаштиришнинг ҳар бир иштирокчисига (ижарачида) квартирага нисбатан умумий ҳиссали мулк ҳуқуқи вужудга келади.**

**Уй-жой кодекси 32-моддасининг бешинчи қисмига мувофиқ хусусийлаштирилган квартира ёки уй мулкдорининг вояга етган оила аъзолари ва уй-жойнинг хусусийлаштирилишига розилик берган шахслар ҳам уларнинг умумий мулки бўлмиш хусусийлаштирилган квартира ёки уйга нисбатан қонунда белгиланган тартибда тенг ҳуқуқларга эга бўладилар ва тенг мажбуриятларни бажарадилар.**

«Давлат уй-жой фондини хусусийлаштириш тўғрисида»ги Қонуннинг 13-моддасига кўра, агар хусусийлаштирилган турар жойда, ижарачидан ташқари, **оиланинг уни хусусийлаштиришга розилик берган бошқа аъзолари** ҳам яшашса, уларнинг ҳаммаси **ушбу турар жойнинг мулкдорларига айланадилар**, эгалланган турар жойга эгалик эса хусусийлаштириш натижасида умумий эгаликка айланади (ОС Пленуми кўрсатилган қарорининг 16-банди).

Шу тариқа, қонунга кўра сиз собиқ рафиқангиз билан бир қаторда хусусийлаштирилган квартиранинг шерик мулкдори ҳисобланасиз.

**Ижарачи билан бирга яшайдиган ва унинг оила аъзолари ёки собиқ оила аъзолари ҳисобланадиган вояга етмаган шахслар (болалар) ижара шартномасидан келиб чиқадиган тенг ҳуқуқларга эгаллиги сабабли**, улар эгалланган турар жой хусусийлаштирилган тақдирда (шу жумладан оила аъзоларидан бири томонидан текинга хусусийлаштирилган тақдирда ҳам) вояга етган фойдаланувчи билан бир қаторда **ушбу турар жойга умумий эгалик иштирокчиларига айланадилар.**

Сизнинг болаларингиз хусусийлаштириш пайтида мазкур квартирада яшаган ва унда прописка қилинган бўлсалар, улар ҳам квартиранинг шерик мулкдорлари ҳисобланадилар.

Фуқаролик кодексининг 182-моддасига кўра мулк ҳуқуқини олиш асоси бўлиб давлат мол-мулкни хусусийлаштириш ҳисобланади.

«Давлат уй-жой фондини хусусийлаштириш тўғрисида»ги Қонун 13-моддасининг 4-бандига мувофиқ хусусийлаштирилган турар жой эгасининг оила аъзолари ҳамда турар жой майдонига ҳақли бўлиб, уни хусусийлаштиришга розилик берган шахслар шу турар жой майдонидан фойдаланиш ҳуқуқини сақлаб қоладилар, хусусийлаштирилган уй-жойни сотиш ёки ижарага бериш уларнинг розилиги билан амалга оширилади.

Шу тариқа, сиз, собиқ рафиқангиз ва у билан биргалликдаги болаларингиз квартиранинг тенг улушлардаги мулкдорлари ҳисобланасизлар – уларнинг ҳар бири квартиранинг 1/4 қисмига ҳуқуққа эгалар.

Агар сиз квартирадаги улушга ҳуқуқингизни тасдиқлайдиган ҳужжатларга эга бўлишни хоҳласангиз, фуқаролик ишлари бўйича судга унинг 1/4 қисмига эгалик ҳуқуқингизни тан олиш тўғрисида даъво билан мурожаат этишингиз мумкин. Суднинг ҳал қилув қарори қонуний кучга кирганидан кейин сиз ер ресурслари ва давлат кадастри бошқармасига мурожаат қилишингиз керак, у ерда сиз тегишли кадастр ҳужжатларини оласиз.

Ахтам ҲИКМАТОВ, адвокат.

ОЛИЙ ХЎЖАЛИК СУДИ ПЛЕНУМИ

# ЧЕТ ДАВЛАТ СУДИ ҚАРОРИНИНГ ИЖРОСИ МАСАЛАЛАРИ МУҲОКАМАСИ

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик судининг навбатдаги Пленуми мажлиси бўлиб ўтди. Унда Олий хўжалик судининг судьялари, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар хўжалик судлари раислари, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати аъзолари, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирликлари, Савдо-саноат палатаси, Ҳакамлик судлари ассоциацияси, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар вакиллари, ҳуқуқшунос олимлар ва журналистлар иштирок этди.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди раиси Д.Мирзакаримов бошқарган мажлисда Президентимиз Ислон Каримов раҳнамолигида мамлакатимизнинг халқаро ҳамжамиятдаги ўрни, хорижий давлатлар билан сиёсий, савдо-иқтисодий, сармоявий ҳамкорлик алоқалари тобора юксалиб бораётгани таъкидланди.

Юртимиз тадбиркорлари ўз фаолиятини халқаро миқёсда ҳам кенгайтириб, хорижий ҳамкорлари билан шартномавий муносабатларга киришмоқда. Бундай муносабатлар ушбу йўналишда зарур ҳуқуқий асослар бўлишини тақозо этади.

Мамлакатимизда бундай масалаларни тартибга солиш, шу жумладан ўзаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатишга оид конвенциялар, битимлар ва бошқа халқаро ҳужжатлар ратификация қилинган. «Чет эл мамлакатлари ҳакамлик қарорларини эътироф этиш ва ижро этиш

тўғрисида»ги (1958 йил 10 июнда Нью-Йорк шаҳрида имзоланган), «Фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида»ги (1993 йил 22 январда Минск шаҳрида имзоланган) конвенциялар, «Хўжалик фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ низоларни ҳал этиш тартиби тўғрисида»ги (1992 йил 20 мартда Киев шаҳрида имзоланган) битим шулар жумласидандир. Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикасининг бир қатор давлатлар билан ўзаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги икки томонлама халқаро шартномалари мавжуд.

Хўжалик судлари томонидан 2010-2012 йиллар ҳамда 2013 йилнинг биринчи чорагида жами 190 чет давлат суди ёки ҳакамлик қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш ҳамда чет давлат судининг топширигини ижро этиш билан боғлиқ ишлар кўриб чиқилган.

Пленум муҳокамасига кiritилган «Чет давлат суди ёки ҳакамлик қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш ҳамда чет давлат судининг топширигини ижро этиш тўғрисидаги ишларнинг хўжалик судлари томонидан кўрилишида қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги қарор лойиҳаси мазкур тоифадаги ишлар юзасидан хўжалик судларига аниқ тушунтиришлар бериш, суд амалиётида уларни бир хилда ва тўғри қўллашга қаратилган.

Лойиҳада юқоридан номлари қайд этилган конвенциялар ва халқаро шартномалар қоидаларини қўллашда эътибор қаратилиши лозим бўлган ҳолатлар бўйича батафсил тушунтиришлар берилган.

Пленумда сўзга чиққанлар суд амалиётинан келиб чиқиб, чет давлат суди ёки ҳакамлик қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш ҳамда чет давлат судининг топширигини ижро этиш тўғрисидаги ишларни ҳал этишга оид қонун ҳужжатларини қўллашда юзага келаётган айрим муаммоларни ҳам муҳокама қилдилар. Пленумда кўриб чиқилган масала юзасидан қарор қабул қилинди.

ЎзА материали асосида тайёрланди.

Компаниямиз экспортга йўналтирилган маҳсулот ишлаб чиқарувчи корхонани сотиб олишни режалаштиряпти. Ҳозирги вақтда биз ушбу битимни амалга ошириш учун етарли маблағларга эга эмасмиз. Бироқ яқин ойлarda ҳисоб-китоб рақамимизга пул келиб тушиши керак. Сотувчи биздан келгусида тузилажак битимни амалга оширишнинг ёзма кафолатларини талаб қиляпти.

Буни қандай қилиб расмийлаштириш керак? Бундай аҳдлашувларнинг юридик кучи қандай бўлади?

Ф.А., раҳбар,  
С.К., бош бухгалтер.

## ДАСТЛАБКИ ШАРТНОМА – ҚУРБИНГИЗ ЕТГАНИДА СОТИБ ОЛИШ КАФОЛАТИ

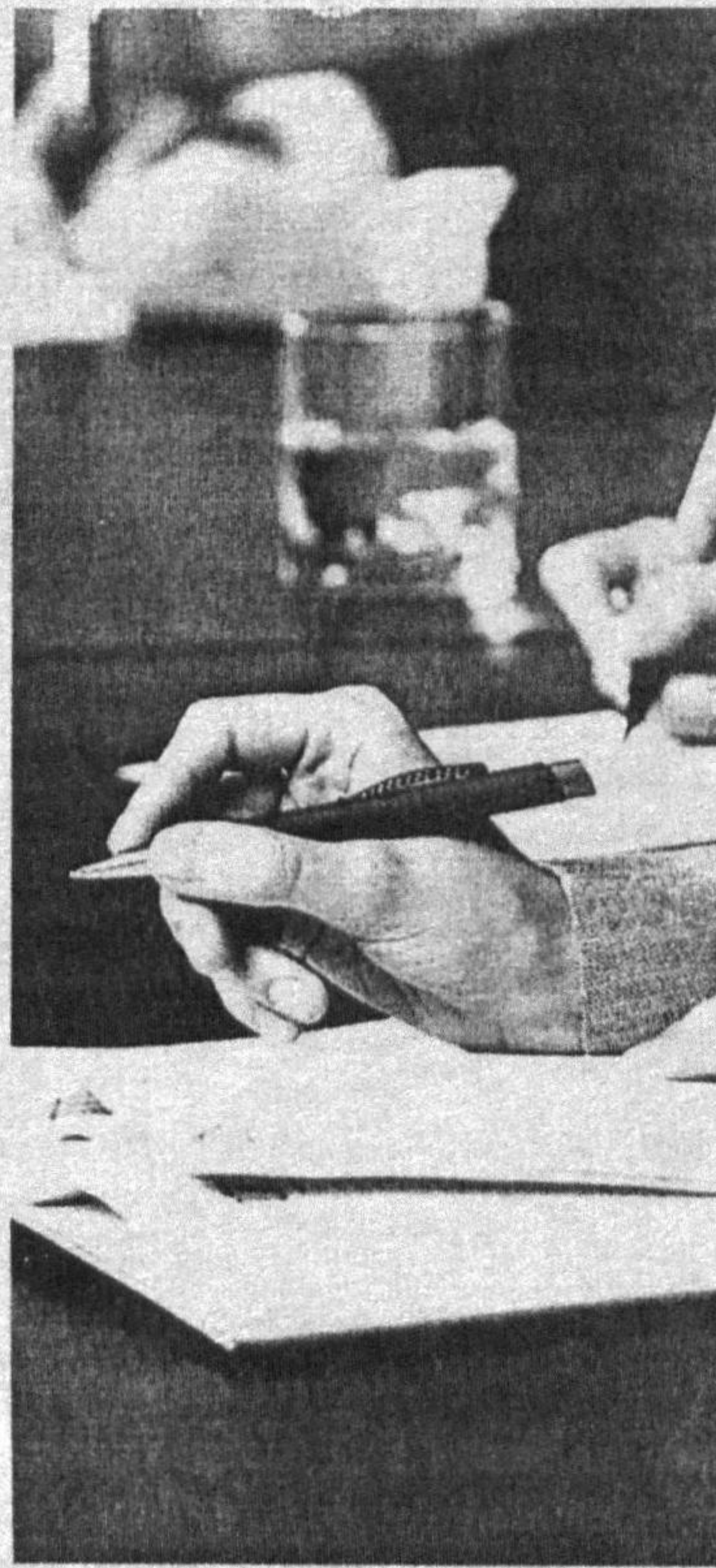
– Сизнинг ҳолатингизда энг мақбул вариант бўлиб дастлабки шартнома тузиш ҳисобланади. Фуқаролик кодексининг (ФК) 361-моддасига мувофиқ дастлабки шартнома бўйича тарафлар келгусида мол-мулк бериш ҳақида шартномани дастлабки шартномада назарда тутилган шартлар асосида тузиш (асосий шартнома) мажбуриятини оладилар. У асосий шартнома учун белгиланган шаклда, агар шакл белгиланмаган бўлса, ёзма шаклда тузилади.

Дастлабки шартномада асосий шартноманинг нарсасини, шунингдек бошқа муҳим шартларини белгилаб қўйиш имконини берадиган шартлар бўлиши керак. Унда тарафлар қанча муддатда асосий шартномани тузиш мажбуриятини олиши кўрсатилади. Агар дастлабки шартномада бундай муддат белгилаб қўйилган бўлмаса, асосий шартнома дастлабки шартнома тузилган пайтдан бошлаб бир йил ичида тузилиши шарт.

Агар тарафлар асосий шартномани тузишлари лозим бўлган муддатнинг охиригача у тузилмаса ёки тарафларнинг биронтаси ҳам иккинчи тарафга ана шундай шартнома тузиш ҳақида таклиф юбормаса, дастлабки шартномада назарда тутилган мажбуриятлар бекор бўлади.

Агар дастлабки шартноманинг тарафи уни тузишдан бош тортса, иккинчи тараф уни шартнома тузишга мажбур қилиш талаби билан судга мурожаат қилишга ҳақли. Шартнома тузишдан асосиз бўйин товлайётган тараф шу туфайли етказилган зарарларни бошқа тарафга тўлаши керак (ФК 377-моддасининг олтинчи ва еттинчи қисмлари).

Шу тариқа, агар сиз корхона мулкдори ёки у ваколат берган шахс билан ФК талабларига риоя этган ҳолда дастлабки шартнома тузсангиз, шартнома уни имзолаган тарафлар учун мажбурий юридик кучга эга бўлади.



Павел СИЛЬНОВ, адвокат

## ҚАРЗНИ КЕЧИБ ЮБОРИШИНГИЗГА АСОС БОР

Бизнинг ташкилотимиз якка тартибдаги тадбиркорга юк ташиш бўйича хизматлар кўрсатиб келган. Шартномага кўра кўрсатилган қўшимча хизматлар учун ҳақни у ҳар доим юк олингандан кейин 10 кун мобайнида тўларди. Бироқ охириги юк олингандан кейин бир ҳафта ўтгач, ушбу миқдор тўсатдан вафот этди.

Вафот этган якка тартибдаги тадбиркорнинг қарзлари бўйича ким жавоб беради? Биз воялардан ушбу дебиторлик қарзини ундиришимиз мумкинми? Буни қандай қилиб тўғри амалга оширса бўлади?

Г.Қодирова. Тошкент шаҳри.

– Қарздор вафот этгандан кейин қарзни ундириш масаласи жисмоний шахсларга турли кредитлар берадиган банк соҳасида ҳам; фойдаланилган ресурсларга ҳақ тўланмай қоладиган коммунал соҳада ҳам долзарб ҳисобланади; чунки маиший соҳада кишилар кўпинча бир-бирларидан қарз оладилар; ишбилармонлик соҳасида якка тартибдаги тадбиркорлар билан шартномалар тузадилар.

ФКнинг 1113-моддасига кўра мерос очилган пайтда мерос қолдирувчига тегишли бўлган барча ҳуқуқ ва мажбуриятлар мерос таркибига киради.

Бунда: юридик шахс ҳисобланган тижорат ташкилотлари ва бошқа ташкилотларга аъзолик, уларда иштирок этиш ҳуқуқлари, агар қонун ёки шартномада бошқа ҳол белгиланган бўлмаса;

ҳаётга ёки соғлиққа етказилган зарар учун тоvon ундириш ҳуқуқи;

алимент мажбуриятлари туфайли юзага келган

ҳуқуқлар ва мажбуриятлар;

меҳнат ва ижтимоий таъминот тўғрисидаги қонун ҳужжатлари асосида пенсия, нафақа ва бошқа тўловлар олиш ҳуқуқи;

мулкий ҳуқуқлар билан боғлиқ бўлмаган шахсий номулкий ҳуқуқлар мерос таркибига кирмайди.

Айни шу боис кредиторлар васиятномани ижро этувчига (меросни бошқарувчига) ёки меросхўрларга мерос қолдирувчининг мажбуриятларидан келиб чиқадиган ўз талабларини қўйишга ҳақлидир (ФКнинг 1156-моддаси). Бу ҳолда меросхўрлар ўзларига теккан мол-мулкнинг қиймати доирасида солидар қарздорлар сифатида жавобгар бўладилар. Бундан келиб чиқадиги, кредитор ҳамма қарздорлардан мажбуриятни биргаликда ёки уларнинг ҳар биридан алоҳида-алоҳида бажаришни, шу билан бирга қарзни тўла ёки унинг бир қисмини бажаришни талаб қилишга ҳақли (ФКнинг 252-моддаси). Бироқ мерос қолдирувчининг қарзлари бўйича улар мерос

қилиб олинган мол-мулк қиймати доирасида жавоб берадилар.

Ёзма эътирозни мерос очилган жойдаги нотариал идорага юбориш керак, у мерос қолдирувчининг охириги доимий яшаш жойи ҳисобланади (ФКнинг 1117-моддаси; 26.12.1996 йилдаги 343-1-сон «Нотариат тўғрисида»ги Қонуннинг 51-моддаси), бунда шартнома билан белгиланган мажбуриятни бажариш муддатлари тугаши кутиб ўтирилмайди.

Даъвони қондириш рад этилган тақдирда мерос очилган жойдаги судга 3 йиллик даъво муддати доирасида (мазкур ҳолда у қарздор вафот этган кундан бошлаб ҳисобланади) мурожаат қилиш керак. Бундай фуқаролик иши бўйича учинчи шахс сифатида мерос очилган жойдаги нотариусни ҳам жалб этиш ўринли бўлади.

Шуни эслатмоқчимизки, агар мерос қолдирувчида меросхўрлар бўлмаса ёхуд улар меросдан воз кечган бўлса, бу ҳолда мерос мол-мулк эгасиз деб ҳисобланади (ФКнинг 1157-моддаси), қарзларни ундириш мумкин бўлмайди.

Мажбуриятнинг бажарилмаслиги сабабини эътиборга олиб, сиз фуқаролик қонун ҳужжатларининг қарздан воз кечиш сифатида меъёрни қўллаб (ФКнинг 348-моддаси), мавжуд шартномани бекор қилишга ҳақлисиз. Ва шундан кейин дебиторлик қарзини корхона зарарига ҳисобдан чиқариш керак.

Римма СОЛОДОВНИКОВА,  
эксперт-юристуимиз.

# ЎСМА КЕТАР – ҚОШ ҚОЛАР..

**Суд ишларини юритиш амалиётида турфа хил ишлар учрайди. Судьялар жиноят ишлари тафсилотларинигина эмас, фуқаролик низолари билан боғлиқ «икир-чикирлар»ни ҳам ўрганишга, текширишга мажбур бўладилар. Никоҳдан ажратиш ёки оталикни белгилаш бўйича суд тергови баъзан жиноят ишларидаги терговдан ҳам сермашаққат ва ҳаяжонли кечади.**

Ҳали-ҳали эсимда, талабалик амалиёти ўтаётганимизда никоҳдан ажралиш жараёни билан боғлиқ суд мажлисида иштирок этган эдик. Нафратингни кўзгатадиган даражадаги хатти-ҳаракатларни кўриб биз, ёш қизлар, ҳайратдан ёқа ушлаганмиз. Қарийб бизга тенгқур, кечагина келин-куёвлик рутбасида юрган жуфтлик ўзининг мол-мулкни бўлиб олишдаги хатти-ҳаракатларини кўрсатди эди... Аслида ўз мол-мулкни дейиш жилла тўғри эмас, бинобарин, буларнинг ҳаммаси отоналар томонидан қилинган.

Кечагина бир-бирига севгимухаббат, садоқат туйғуларини айтиб чарчамаган бу ёшларга қараб ҳайрон бўласан киши. Тўй куни куёвбола ёстиқдошини қўлда кўтариб гўшанга олиб кирган бўлса эҳтимол. Тўй тантаналарида уларнинг шай-

рафига гул туширилган сиркор чойнак ҳадя қилган эдилар деб қатъий туриб олди. Унинг қўлида ёстиққа тааллуқли ҳужжатли далил бўлмаса ҳам онаси идиш-товоқларни дўкондан сотиб олингандаги чекини сақлаб қўйган экан.

Уларнинг жанжал-низоларини, айниқса ёш йигитнинг собиқ хотинига қарашли буюмлардан нимани бўлса ҳам қўлга кириштириш йўлидаги «жонбозлиги»ни кўришнинг ўзи ёқимсиз эди. Дугонам яқингинада булар ўз тўйларида биргаликда вальсга тушган бўлсалар керак, лекин ҳозир, очигини айтганда, буни тасаввур ҳам қилиш қийин деб пичирлади.

Халқимизда ўсма кетар – қош қолар деб бежиз айтилмаган шекилли.

Шунга ўхшаш яна бир воқеани анчагина йиллар аввал адвокат бўлиб ишлаган танишим гапириб берган эди. Сир эмаски, адвокатлар ҳар қандай жиноятчини, у қанақа қабиҳликка қўл ўрган бўлмасин, ҳимоя қилишга мажбур. Бу иш пул эвазига амалга оширилиши ҳам мумкин. Судланувчилар ва терговга жалб этилганларни ҳимоя этиш хизмат мажбуриятига кирганлиги боис ҳам адвокатлар бу хил ишлар билан шуғулландилар. Адвокат судда бундай шахслар манфаатини ҳимоя этишдан воз кечадиган ҳоллар ҳам оз эмас. Ўша танишимнинг кўп йиллик адвокатлик амалиётида шунақаси бўлган экан...

Адвокатлар идорасига 27 ёшли бир эркак киши мурожаат қилиб, судда, оталикни белгилаш жараёнида манфаатларини ҳимоя этиш учун адвокат кераклигини айтган. Танишим ўша кунни навбатчи экан, шу боис унинг аризасини қабул қилиб, арзгўйни ҳимоя этиш юзасидан у билан битим тузган.

Йигит белгиланган ҳақни тўлагач, собиқ хотини билан ўрталарида 5 яшар ўгли борлигини айтган. Хотини ажралиш ҳақида ариза бериб, боланинг

таъминоти учун алимент ундириш ҳақида даъво аризаси киритибди: ўғил ўзидан эмаслигига ишончи комил эканлиги сабабли у собиқ хотинига алимент тўлаш ниятида эмас экан. Бу йигит хотини гумонали бўлган пайтда, ўзининг ҳисоб-китобига қараганда, хизмат сафарига бўлган. У ҳатто адвокатга хизмат сафари гувоҳномасининг нотариал тасдиқланган нусхасини ва 6 йил муқаддам бориб-келган жойга олган темир йўл билетларини кўрсатган. Мижоз хотиним табиатан ўйноқроқ эди, менга муттасил хиёнат қилиб келган деб дангалига кўчган бўлибди.

Нихоят, суд мажлиси белгиланган кун келди. Адвокат ўз мижозини ҳимоя этиш учун асосланган нутқ тайёрлаб, уни мижоз берган ҳужжатлар билан тўлдиришни мўлжаллабди. Ўша кезлари оталикни экспертлик йўли билан белгилаш мумкин эмасди. Қонни суд-биологик экспертизадан ўтказиш отонанинг қони муайян гуруҳда бўлган тақдирда улардан бола дунёга келиши эҳтимолини истисно эта оларди, холос. Аммо ўшанда экспертиза оталик фактини қатъий тасдиқлаб бера олмасди, негаки ҳали ДНКни экспертиза қилиш деган гаплар йўқ эди.

Мазкур иш бўйича суд-биологик экспертиза бола қони мансуб бўлган гуруҳга қараганда, шу онадан ҳам, шу отадан ҳам дунёга келиши мумкин, аммо бундай бўлмаслиги ҳам мумкин, деб хулоса берган.

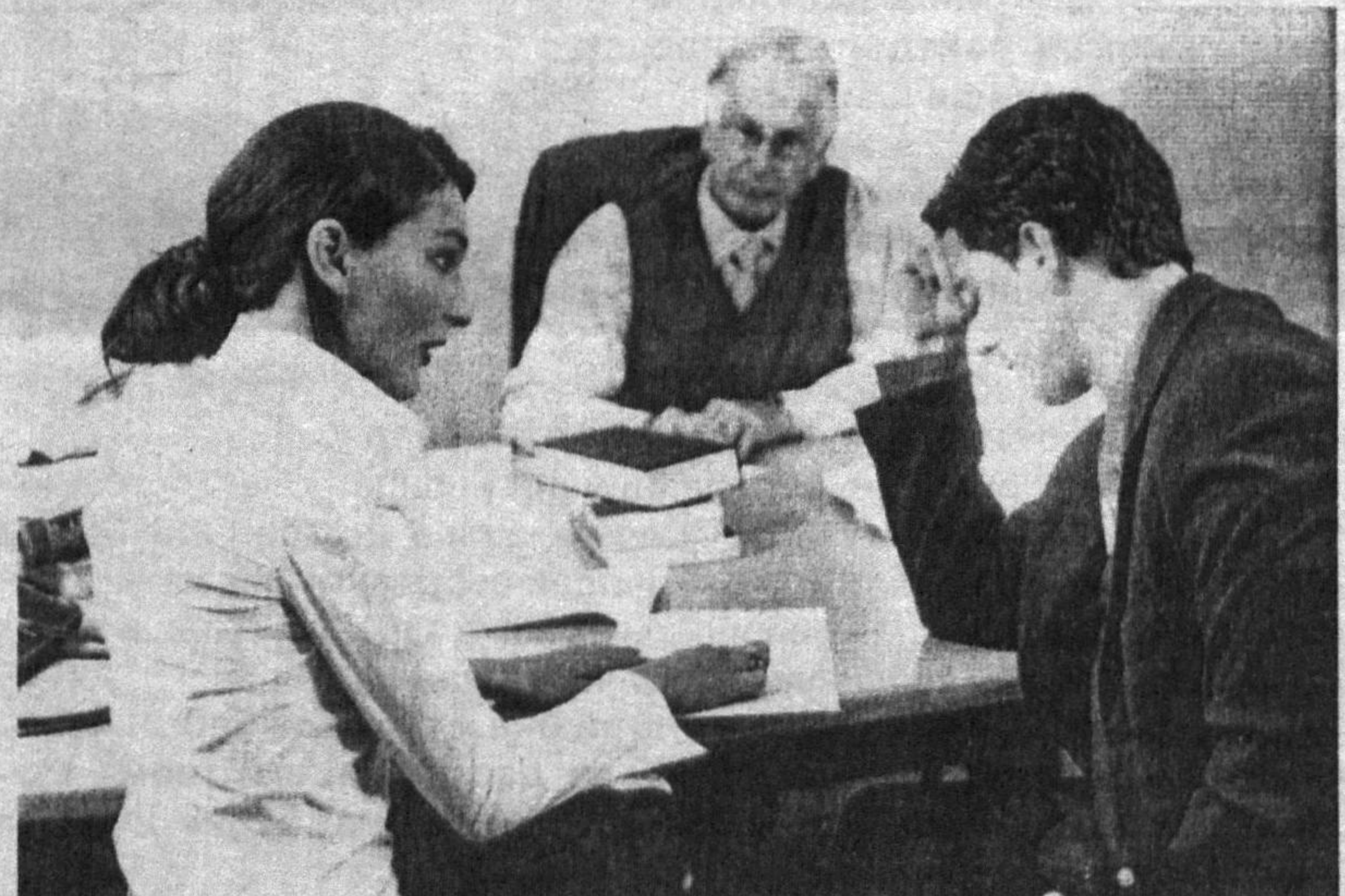
Нихоят ҳақиқат аён бўладиган фурсат келди. Адвокатнинг айтишича, ўшанда у мижознинг сўзларига тартиқча ҳам шубҳа қилмаганлиги учун унинг манфаатларини қатъият билан ҳимоя қилишга тайёр эди. Унинг қатъиятига камтарлиги чехрасидан кўриниб турган хушрўйгина аёл суд мажлисига боласини етаклаб киргани ҳамони путур етди. 5 яшар бола қуйиб қўйгандек

мижознинг (отасининг) ўзи эди. Ҳалиги жувон судьянинг ёнига бориб, унга бир боланинг фотосуратини тақдим этди. Суратдаги бола билан аёлнинг ёнидаги болани бир-бирдан фарқлаш қийин. Лекин суратнинг орт тарафидаги сана 22 йил муқаддам олинганлигидан далолат берарди. Бу сурат мижознинг 5 яшарлигида олинган сурати экан.

Адвокат танишим буларни кўргач, энг муҳими, боланинг кўзлари мижозининг кўзларига ўхшашлигини, бола отасини кўриши билан унга талпинганини кўриб, ўз ҳимоясидаги шахснинг таҳқируна сохтагарчилигини тушунди-ю, эркакка қараб унинг манфаатларини ҳимоя қила олмаслигини айтди. Бола қуйиб қўйгандек унга ўхшашлигини, бинобарин оталикни рад этиб у ғирт ёлгон гапирганлигини таъкидлади. Судга ўз-ўзини рад этагани арз қилди, мижозга эса ҳимоя учун тўлаган пулларини кейинроқ адвокатлик идорасидан қайтариб олиши мумкинлигини айтиб, суд мажлисини тарк этди.

Кейинчалик у судьядан шуни билиб олдики, муштипар аёл туғруқхонадан боласи ой-куни етмай туғилганлиги ҳақида маълумотнома олиб келган. Хуллас, манфур эркакнинг барча «далиллари» бефойда бўлиб чиқди. Суд уни ота деб топди ва алимент тўлаш мажбуриятини юкледи. Лекин у ота деган номга арзирмикан? Эр-хотин ўртасида муносабат қай йўсинда кечмасин, бундан норасида жабрланмаслиги керак. Кўксига қалби бўлган ҳар қандай одам шундай деб ўйлайди. Аммо анави одамда қалб ҳам, виждон ҳам бор дейиш мушкул.

**Ольга МАРШАНСКАЯ, Адлия вазирлиги ҳузуридаги Республика суд экспертизаси марказининг давлат суд эксперти.**



нига яхши тилаклар айтилганлиги, ёшларнинг бахтиёрлик онларини бола-бақралар ҳам кўрганлиги турган гап. Таассуфки, қандайдир сабабларга кўра уларда оила риштаси пухта бўлиб чиқмади.

Ажралишга қарор қилганлигини

кўрпа-тўшак ҳамда чойшаблар билан бирга сеп тариқасида қўшганлигини айтиб, жиг-биг бўлганлиги шундоққина кўз ўнгимда турибди.

Собиқ келин онам тўйга қошиқ, санчқи ва пичоқлар тўпланини, шунингдек ён та-

## РЕКЛАМА

**“AMIR-AUDIT” МЧЖ**  
Аудиторлик ташкилоти  
28.03.2008 йилдаги 09642-сон лицензия.  
ЎЗР АБнинг 12.01.2009 йилдаги 991-сон гувоҳномаси.

Ўзбекистон Республикасидаги барча хўжалик юритувчи субъектларда аудиторлик текширувлари ўтказиш

Малака сертификатли аудиторларни ишга қабул қиламиз

Бухгалтерия ҳисоботи ва баланс тузиш  
Тел: (+99890) 187-04-68, (+99894) 644-62-23, 296-55-78; факс (8374) 296-52-15

## ЭЪЛОНЛАР

### ЮРИДИҚ ХИЗМАТЛАР

«ASR ADVOKATI» адвокатлик бюроси қуйидаги хизматларни кўрсатади: исталган мураккабликдаги хўжалик низолари, жиноий ишлар, дебиторлик қарзини ундириш\*.  
Тел. (+998 90) 989-19-07.

Кўчмас мулк бўйича юрист маслаҳатлари. Кадастр\*.  
Тел. 346-16-89.

ADVOKAT ELITE. Судларда вакиллик қилиш. Корхоналар, ваколатхоналарни рўйхатдан ўтказиш, қайта ташкил этиш ва уларга юридик хизмат кўрсатиш\*. Тел.: 281-52-39, 346-16-89.

### ХИЗМАТЛАР

Иш ҳужжатларини муқовалаш. Тел.: 556-61-31, 974-54-03.

Лазерли принтерларни тўлдириш. Мақбул нархлар. Жойига чиқиш билан. Тел. 127-15-28.

Ташкилотлар учун компьютер ва маиший техникани ҳисобдан чиқариш учун ҳужжатларни тайёрлаш. Тўлов исталган шаклда. Тел.: 236-76-46, 233-74-95, 233-17-56.

1С 7.7 БУХГАЛТЕРИЯ ўрнатиш ва ўқитиш.  
Тел. (+998 90) 326-89-92.

Объектларни қўриқлаш. Тел.: 542-17-65, 508-74-34.

\*Хизматлар лицензияланган. Товар сертификатланган.

Иқтисодий-ҳуқуқий газета  
**НОРМА МАСЛАХАТЧИ**

ХУҚУҚ  
СОЛИҚЛАР  
БУХГАЛТЕРИЯ

ТАЪСИСЧИ «Norma Hamkor» МЧЖ

Газета 2006 йил 26 декабрда Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида рўйхатга олинди.  
Рўйхат рақами 0074.

БОШ МУҲАРРИР  
ФАРҲОД КУРБОНБОВ  
ТАҲРИРИЯТ МАНЗИЛИ:  
100105, Тошкент ш.,  
Миробод тумани,  
Таллимаржон кўч., 1/1,  
Тахририят тел. 283-44-27  
Обуна бўлими тел. 200-00-30  
E-mail: gazeta@norma.uz, normapress@mail.ru  
www.norma.uz  
Нашр учун масъуъл:  
Нодир Алимов

Муаллифлар фикри доим ҳам тахририят нуқтаи назарига мос келмаётмайди.  
Тахририят муштарийлар билан ўзишиб туриш имкониятига эга эмас.  
«Norma маслаҳатчи»да зълон қилинган материалларни тўлиқ ёки қисман кўчириб босиш, электрон ва бошқа манбаларда қўлдан олиш, тарқатишга фақат «Norma» газеталари бирлашган тахририяти МЧЖ билан тузилган шартнома асосида йўл қўйилади.

Газета тахририят томонидан таъёрланган дисполитивлар ёрдамида «TOPPRINT» МЧЖ босмахонасида босилди (Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1).  
Индекс – 186 Бухортма 1004 Адаги 2310. Баҳоси келишилган нархда  
Газета АЗ ҳажмида, 4 шартли босма табақча чоп этилди.

Газета 2013 йил 10 июнда соат 15.00 да топширилди.

ISSN 2010-5223